

Modsatninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne.

Indholdsfortegnelse

Indledning og problemformulering	2
Afgrænsning og metode	2
Kilder og litteratur	3
Kulturteorier	4
<i>Hvad er kultur?</i>	4
<i>Bourdieu's "habitus"-teori</i>	5
<i>Det snævre og brede kulturbegreb</i>	5
Socialdemokratiet, et borgerligt arbejderparti	6
<i>Udjævnningsteorien og erstatningsteorien</i>	7
<i>Borgerliggørelse</i>	8
Modsatninger i kulturpolitikken	9
<i>Kulturpolitikken i det offentlige rum</i>	
<i>– møder og debatter</i>	9
<i>Kultur på arbejdspladsen</i>	11
<i>En kulturel kaffeklub - den akademiske diskussion</i>	14
<i>Socialdemokratiet som regeringsparti</i>	18
Diskussion af modsætningerne	19
Konklusion	21
Litteratur	22
<i>Avisartikler</i>	24

Indledning og problemformulering

Forsøget på at formidle kultur til folket har i perioder været svært - der var kulturkrise i 1940'erne, kulturkløft i 1950'erne og finkultur kontra massekultur i 1960'erne. Her i begyndelsen af det nye årtusinde blæser den nye regering anført af Anders Fogh Rasmussen til kultur- og værdikamp – der skal gøre op med smagsdommere og eksperter. Denne regering har ikke ønsket "...at gentage Poul Schlüters "fejltagelse" fra 1980'erne, hvor han karakteriserede ideologi som noget bras ... Ti års regeringsmagt blev brugt til at rette op på økonomien mens venstre side af folketingsalen løb med værdidebatten - igen." (Politiken 23. august 2003).

Kultur har gennem tiderne ansporet til kampe – politiske som ideologiske – og emnet har på trods af den ringe finansiering (0,8 % af statens samlede udgifter i 1979 – Jeppesen 2001, s. 68) bragt mange sind i kog – fra venstreorienterede intellektuelle til fremskridtselskende rindalister og liberale venstreløver. Den til en hver tids førte kulturpolitik har været udtryk for, hvilke værdier, den herskende klasse eller det regerende parti har ønsket accepteret, støttet og udbredt.

Midt i denne kamp stod for hen ved 30 år siden tre forholdsvis store grupper, der ikke var enige – og som med og måske især mod hinanden førte kampe. Det drejede sig som socialdemokrater – medlemmer af Folketinget, arbejdere og de kunstnere, der politisk bekendte sig til Socialdemokratiet. På trods af partipolitisk enighed førte de kultur- og kunstpolitiske diskussioner og -kampe, der gav genlyd overalt i samfundet.

Hvad var det for en kunst – eller kultur, som Socialdemokratiet i 1970'erne ønskede og hvordan udmøntede diskussionerne sig mellem henholdsvis politikere, kunstnere, debattører og "almindelige mennesker" – og hvad indebar forskellene og modsætningerne i opfattelserne?

Afgrænsning og metode

Jeg har valgt at koncentrere mig om de diskussioner, der var inden for de socialdemokratiske rammer i slutningen af 1970'erne og se på, hvordan de modsætninger, der kom til udtryk har udmøntet sig i debatbøger og artikler. Jeg har på grund af det store materiale og det forholdsvis store arbejde forbundet hermed, ikke kigget på folketingsdebatter samt diskussioner om Socialdemokratiets kulturpolitik ført på tværs af partier. Disse diskussioner kunne have været spændende – kulturpolitik er et spændende men også stort område. Historikeren Jens Engberg skriver i sin artikel til bogen *Grundlovens Danmark*, at kulturpolitik behandlet af historikere er sparsomt – området er overladt til æstetikere, men heller ikke de har gjort så meget ved den. Det kunne tyde på, at vi trænger til at få nogle historiske øjne på netop den del af udviklingen – og det er da også det, der har været fascinerende for mig: at kaste sig over et område, hvor der ikke har været foretaget meget forskning.

I begyndelsen af opgaven har jeg valgt at gøre rede for et antal kulturteorier, som jeg senere vil inddrage i forsøget på at kunne forstå baggrunden for de socialdemokratiske diskussioner samt de reaktioner, dette har medført. Herudover har jeg kigget på Socialdemokratiet historisk for at kunne forstå baggrunden for deres kultursyn i 1970'erne.

Kilder og litteratur

Materialet til denne opgave har i første omgang bestået af primære kilder – debatbøger, diskussionsartikler og en kulturpolitisk redegørelse. Til afsnittene om kulturteorier samt Socialdemokratiets tidlige historie og kulturpolitik har jeg dog benyttet sekundær litteratur i form af forskningsværker, antologier og bøger, der beretter om partiets historie.

Bogen, der i første omgang vakte min nysgerrighed er et bearbejdet speciale fra Institut for Dramaturgi ved Aarhus Universitet af Mia Fihl Jeppesen, som i begyndelsen af dette årtusinde tog opfordringen fra Jens Engberg op – og har skrevet om kulturpolitikken i Danmark 1961-2001. Hun har fokuseret på, om de kulturpolitiske visioner blev ført ud i livet og blev realiteter. Hun analyserer kulturredegørelser og fokuserer på bl.a. økonomi, armslængdeprincippet og decentralisering – men set fra en æstetikers synsvinkel.

Det mest omtalte – og for mig også det mest spændende – værk har været den af Ritt Bjerregaard redigerede debatbog *Rapport fra en "Kaffeklub"* fra 1977. Den har med sin sammensætningen af bidragsydere samt med det helt klare mål at skabe debat, været begyndelsen til en diskussion i det sidste kvarte århundrede om den eksisterende kulturpolitik, som siden 2. verdenskrig er blevet ført af den siddende regeringsindehaver i langt de fleste år – Socialdemokratiet. Flere socialdemokrater følte ved udgivelsen, at den var problematisk for partiet, og at den skabte en furor – men set i bakspejlet lader det til, at den gang på gang tages op og benyttes som udgangspunkt for en debat om, hvilken kulturpolitik, der skal føres (set ud fra et socialdemokratisk syn, naturligvis).

Et tredje interessant værk er et speciale fra Odense Universitet fra 1979, hvor de to forfattere ønskede at bryde universiteternes isolation og tage kontakt til folk uden for universitetet. De har foretaget en meget spændende undersøgelse af en 2-ugers kulturuge i 1977 på en maskinfabrik på Fyn og sammenholdt dette med den socialdemokratiske kulturpolitik samt også set det i perspektiv til rapporten fra kaffeklubben.

Jeg har derudover haft glæde af andre opgaver/specialer fra slutningen af 1970'erne, som har behandlet Socialdemokratiet og den førte kulturpolitik – dog ofte set i forhold til andre konkrete og lokale emner, men den generelle diskussion af partiets politik har været spændende at følge. Meget af min litteratur er derudover avisartikler samt debatindlæg i forskellige fagblade (bl.a. Ny Politik).

Som nævnt under afsnittet Afgrænsning og metode har Jens Engberg efterlyst historisk litteratur om kulturpolitik, og han skriver i en note efter sin artikel, at han selv har ønsket at foretage en større undersøgelse af dansk kulturpolitisk historie men har dog måttet opgive, da han flere gange har fået afslag fra Statens Humanistiske Forskningsråd (skrevet i 2000). Han skriver senere (som note til artikel i *Arbejderhistorie* i 2002), at dele af artiklen sandsynlig vil komme til at indgå i et større arbejde om dansk kulturpolitik – så vi har lov at håbe.

Kulturteorier

Hvad er kultur?

Ovennævnte spørgsmål er et af de største, man kan stille – og svaret kan aldrig blive entydigt. Svaret afhænger af, hvem man spørger, og hvilken indgangsvinkel vedkommende har til emnet. Forhenværende kulturminister Niels Matthiasen svarede i 1974, at ”... *Kultur er vaner, det er udvikling, det er menneskenes livsform ... kultur er alt, hvad der har med menneskelige forhold at gøre.*” (Andersen 1974, upagineret, s. 6.). Historikeren Jens Engberg definerer kultur som ”*en kollektiv måde at tænke, se og opleve på.*” (Engberg 2000, s. 57).

Ifølge den britiske kulturkritiker Raymond Williams er ordet kultur et af de to til tre mest komplicerede ord i sproget – kun overgået i kompleksitet af ordet natur, som det i øvrigt indgår i et komplekst samspil med. Ordet kommer af det latinske cultura, substantivformen af verbet colō (3. bøjning: colō, coluī, cultum, colere) – og har mange betydninger. Det kan betyde at dyrke (bl.a. jorden), men også dyrke i betydningen at ”dyrke” byen (dvs. blive i den, at foretrække den). Det kan betyde at hellige sig et venskab, at øve og pleje ordholdenhed, at vise agtelse og tilbede (både om guder samt om mennesker, man forguder). Endelig opstår betydningen dannelse hos romeren Cicero (omkr. 50 f. Kr.) og hos den græske filosof Plutarch (omkr. 100 e. Kr.) som betegnelsen cultura animi (åndens dyrkelse), der er vigtig for ordets videre udvikling (Hauge 1988, s. 11-12 m.fl.)

Hos den algeriske/italienske retoriker St. Augustin (omkr. 400 e. Kr.) bliver dyrkelsen til sjælens dyrkelse af Gud, og begrebet bliver for alvor i oplysningsfilosofien anvendt til differentiering af folk: Voltaire bruger begrebet til at hierarkisere de forskellige folk alt efter kvaliteten af den kultur, de besidder. Man ser en gruppe af kultiverede over for den kulturløse hob, og borgerskabet bruger det til at kunne stå i et modsætningsforhold til landadelen og hof-adelen (Hauge 1988, s. 14-15 m.fl.)

I slutningen af 1700-tallet benytter den tyske filosofi det sociale kulturbegreb til forestillingen om en gradvis historisk kultiveringsproces, som alle folk tager del i. Her udvikles begrebet af filosofen og teologen Johann Gottfried von Herder, der hævder, at alle mennesker, selv de vildeste, har kultur. Kulturen er på én gang det, der er fælles for alle mennesker (til forskel fra dyrene og den øvrige natur) – men også det, der adskiller de forskellige menneskegrupper. Herder udvider kulturbegrebet til også at omfatte alle sider af et folks fælles liv: Sprog, religion, tænkning, kunst, videnskab, politik, sædvaner, normer, våben osv. – og det brede kulturbegreb opstår. Han tager afstand fra ”Kulturen” (udviklingens højeste stadiet og målestok for fremskridt i kultur og civilisation), som han ser som fransk hovmodighed: selvglade og naive intellektuelle europæeres imperialistiske ophøjelse af deres egne snævre sædvaner og værdier til almen norm og målestok for alle. Denne franske opfattelse af kulturen ses også som det humanistiske – eller snævre – kulturbegreb (Hauge 1988, s. 17-18 m.fl.)

Herders brede kulturforståelse – et folks eller en gruppes ”whole way of life” udgør en kerne i udviklingen af de forskellige antropologiske og sociologiske kulturbegreber. Herudover skabes en ny almen udvikling af kulturbegrebet i retning af en selvstændiggørelse og objektivisering af kulturen som en sum af materielle og immaterielle værker, der kan betragtes i deres egen ret og relativt uafhængigt af de mennesker og samfund, der har frembragt dem. Der sker således en selvstændiggørelse og objektivisering af ”områder” som kunst, videnskab, moral og religion (Hauge 1988, s. 17-18 m.fl.)

Modsatninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

I begyndelsen af 1800-tallet begynder man at kunne tale om "Kunsten" som summen af bestemte værker; man begynder at skrive kunstens historie og reflektere over dens egenart. Man kommer i denne sammenhæng til at tale om kultur som overbegreb for de forskellige selvstændige kunstarter – f.eks. et land og dets litteratur, musik, billedkunst osv. Kultur er "works of art". Det er denne betydning af kultur, der nu til dags er den almindeligste og den, som de fleste (dog usikkert) vil pege på, når de får stillet spørgsmålet "Hvad er kultur?" (Hauge 1988, s. 19-20 m.fl.)

Bourdieu's "habitus"-teori

Et aspekt, der i nyere tid – 2. halvdel af 1900-tallet – er kommet ind i kultur-diskussionen er sammenhængen mellem de socio-økonomiske vilkår og livsstil. I følge den franske filosof og sociolog Pierre Bourdieus begreb "habitus" udgøres den sociale struktur af forskellige klasser, som i følge hans klasseteori ikke blot er bestemt af økonomiske faktorer, men også af uddannelsesniveau, prestige og social baggrund. Gennem vor opvækst i forskellige klasser udvikler vi forskellige kulturelle vaner, kropsholdninger, værdi- og normsystemer etc. Vi vil altid medbringe denne "habitus" fra vor opvækst i en bestemt social klasse i form af smagspræferencer, vaner og tilbøjeligheder. I 1996 udkom den danske udgave af bogen *Refleksiv sociologi*, som Bourdieu skrev sammen med Loïc J.D Wacquant. Heri beskriver de, at den menneskelige bevidsthed er socialt struktureret og handler inden for de rammer, som bl.a. den sociale baggrund har givet, hvilket oftest sker ubevidst (Andersen 1997, s. 181-182).

Når folk i deres hverdag vælger mellem ting, de finder æstetisk tiltrækkende, vælger de ud fra en smag. Deres valg udtrykker således valg, der er foretaget i opposition til de valg, man gør i andre sociale klasser. Hver klasse har sine egne valg - sin egen smag; det er det Bourdieu kalder "habitus". Kulturaristokratiet har valg, der afspejler deres sociale baggrund, og arbejderklassen vælger således f.eks. Billed-Bladet, musicalen og andre "lette" ting. Afvisningen af den smalle kunst som f.eks. Asger Jorn er udtryk for denne distinktion eller opposition til andre klasser. Flere undersøgelser, bl.a. Socialforskningsinstituttets store undersøgelse *Fritidsvaner i Danmark* (1966) samt undersøgelser foretaget af den svenske sociolog Harald Swedner har påvist, at der er sammenhæng mellem social placering og forbrug af kulturgoder. Men fordi arbejderne læste færre bøger, aflagde færre museumsbesøg mv., kunne man ifølge undersøgelserne dog ikke bare slutte, at de derfor var "kulturløse" - deres kulturelle adfærd var bare anderledes (Andersen 1997, s. 181-182).

Det snævre og brede kulturbegreb

Johan Fjord Jensen forsøger i sin artikel *Det dobbelte kulturbegreb* at definere kultur på den måde, at det er "...æstetiske og intellektuelle produkter, man kan tilegne sig eller måske selv frembringe, men det kan også være spil, man er tilskuer til eller deltager i." Herudover siger han, at det skal være noget, som er "...en særlig aktivitet, udskilt fra hverdagslivets øvrige gøremål, herunder arbejdet. Kultur er som sådan en interesse, der udfoldes igennem kulturprodukter, de såkaldte artefakts." (Hauge 1988, s. 157). I denne definition kommer kultur til at være noget man *har* eller ikke *har* - den form for dyrkelse, som er beskrevet tidligere. Man bliver så at sige kultiveret og dermed også dannet - og det bliver til et snævert kulturbegreb, som ligger langt fra det ikke-kulturelle i arbejdslivet og den trivielle hverdag.

Modsatninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

Begrebet bliver i 1960'ernes sat til debat, og der bliver skabt en spaltning mellem denne fin-kultur og massekulturen, som den brede del af befolkningen hælder til. Kulturen bliver udvidet - gjort bred - således at den også kommer til at omfatte mange andre såkaldte fritidsaktiviteter og gøremål, som tidligere havde været opfattet som dagligdagsting. Dette er f.eks. idræt, tv-kiggeri og at læse andet end "dannelseslitteratur".

Dette brede kulturbegreb kommer i forbindelse med antropologiens interesser for forskellige kulturer – så som arbejderkultur, kvindekultur og bøssekultur – til at være totalt, hvor vi forstår det som et sæt af mønstre for disse enkelte gruppers kultur som helhed. Det bliver som tidligere nævnt en slags "whole way of life".

De to begreber benyttes hver for sig og sammen - og som spejl på hinanden, og de er på én gang uløseligt forbundne og hinanden udelukkende. Ved gennemgangen af modsætningerne inden for Socialdemokratiets kulturpolitik er de vigtige redskaber til en forståelse af de forskellige syn, politikere, kunstnere og arbejdere havde på kultur, og hvad begrebet inkluderede og ekskluderede for den enkelte. Herudover skal man holde sig Bourdieus "habitus"-teori for øje – for derigennem at få en forståelse for den afvisning, den almindelige (og uuddannede) del af befolkning havde overfor finkulturen.

Socialdemokratiet – et borgerligt arbejderparti?

Socialdemokratiet, der blev stiftet i 1878, var ideologisk oprindeligt bygget på den marxistiske socialisme med klassekamp og fælleseje af produktionsmidlerne som hovedpunkter. Omkring 1. verdenskrig skete der en udspaltning af kommunister og forskellige venstreradikale strømninger, og den form for reformisme, der kom til at kendetegne Socialdemokratiet, som vi kender det i dag, fremkommer. I kampen for omdannelse af samfundet ville man i stedet for revolution bruge demokratiske metoder og vinde magten i staten via et folkeflertal.

Politisk demokrati blev set som en forudsætning for socialisme, og ideologien kaldtes fra mellemkrigstiden demokratisk socialisme. Man forsøgte nu at reformere det kapitalistiske samfund i stedet for at stille en afskaffelse af kapitalismen som mål for arbejderklassens kamp.

I en AOF-bog fra 1974 hedder det: "*Den demokratiske socialisme har som mål at frigøre mennesket, sikre dets tryghed og give det mulighed for en fri udvikling under ansvar for fællesskabet.*" (Blichfeldt-Lauridsen 1977, s. 6). Denne sætning bygger på den britiske nationaløkonom John M. Keynes teorier om den statsinterventionisme, som de socialdemokratiske partier kastede sig over fra krisen i 1930'erne, og som senere blev videreudviklet efter 2. verdenskrig. Praktisk bliver teorierne udmøntet ved en kraftig statslig styring og planlægning, bl.a. i Socialiseringsudvalget. Socialdemokraterne har villet sikre den økonomiske vækst for derigennem at sikre arbejderne bedre økonomiske og sociale forhold.

Den daværende statsminister Jens Otto Krag udtaler i bogen *Kamp og arbejde – en bog til Hans Hedtoft på 50-års dagen* fra 1953: "*I den marxistiske tænkning opfattes staten som et undertrykkelsesapparat. Endemålet er, at statsapparatet skal overflødiggøres. I trediveerne fremtrådte staten imidlertid i et noget andet og mere sympatisk lys. Krisen havde kastet arbejderne ud i ledighed, ramt bønderne med indtægtsnedgang og skabt vanskeligheder for erhvervslivet. Over for alt dette stod staten som reorganisatoren og hjælperen.*" (Berg 1975, s. 203).

Modsatninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

Udjævningsteori og erstatningsteori

Socialdemokratiet havde indtil regeringsdannelsen i 1924 ikke formuleret en decideret kulturpolitik i partiprogrammet. Før den tid drejede det sig for arbejderne først og fremmest om overlevelse, ikke om kulturelle udfoldelser. Kulturpolitikken blev ydermere nedprioriteret, da det var i overensstemmelse med den socialistiske basis-/overbygningsmodel, hvorefter kulturen var et produkt af de materielle tilstande, og hvor der først efter erobringen af produktionen kunne opstå en socialistisk arbejderkultur.

Den kulturelle debat blandt socialdemokrater i 1920'erne og begyndelsen af 30'erne drejede sig primært om indstillingen til den borgerlige kultur: Skulle partiet overtage den borgerlige kultur eller forkaste den. Den daværende socialdemokratiske politiker og historiker Gustav Bang opfattede ikke den borgerlige kunst og kultur som klassebestemt og mente derfor, at når arbejderne havde fået kortere arbejdstid, mere fritid og en retfærdig fordeling af produktionen, så ville de få del i kulturen. Hans kultursyn peger mod det, som Julius Bomholt i sin bog *Arbejderkultur* fra 1932 beskriver som udjævningsteorien (Christensen 1980, s. 4-9, m.fl.)

Udjævningsteori

Udjævning var det udtryk, som bl.a. kulturskribenter i 1920'erne anvendte om tilnærmelsen mellem kunsten og folket. I en leder i *Social-Demokraten* fra 16. august 1925 hedder det: "*Ingen kan være i Tvivl om, at gaar Kunstnerne ud til Folket, saa vil nye Tusinder senere søge Kunsten op*" (Bay 1973, s. 27) og i samme avis' kronik fra 13. januar 1925: "*For den, der nærmest staar som Tilskuere til det store, menneskelige Drama, synes nu en Udjævningstens at gøre sig gældende, den kan maaske sammenfattes i Sætningen: alt for alle, eller i sin yderste Konsekvens: hvad ikke enhver kan faa, kan ingen faa ... Kunst er et aandeligt Fælles-eje...*" (Bay 1973, s. 27). Ved AOF's oprettelse i 1924 blev det især dem, der formidlede den borgerlige kulturarv til arbejderne. Stauning sagde i *Social-Demokraten* den 6. juli 1925 om AOF: "*Derfor er Oplysningsarbejdet, Dygtiggørelsen af den enkelte Mand og Kvinde, kulturel og aandelig Højnelse af Arbejderklassens Enere, blevet et af de centrale Punkter i Nutidens Arbejderbevægelse.*" (Bay 1973, s. 26).

Erstatningsteorien

Erstatningsteorien havde i modsætning til udjævningsteorien et ideologisk udgangspunkt, da den ville forbinde kulturelle og politiske sammenhænge. Ved oprettelsen af Arbejdernes Teater i 1925 begrundede lederen Bertel Budtz Müller etableringen med følgende synspunkt: "*Arbejdernes Teater har det rette begreb om arbejderklassens vilje og evne til at "tage" kunsten uden kultiverende eller belærende pegefingre.*" (Bay 1973, s. 29). I en annonce i *Social-Demokraten* den 9. august 1926 skriver Arbejdernes Teater: "*...efterhaanden som Arbejderklassen stærkere og stærkere gør sig gældende som selvstændig Faktor, skaber den sit eget Aandsliv og sin egen Kultur.*" (Bay 1973, s. 31).

Julius Bomholt følte ikke at kulturen blev taget alvorlig og skrev sin bog *Arbejderkultur* som et teoretisk forsøg på at retfærdiggøre og bringe det kulturelle i niveau med det politiske. Han opfordrede til kulturel klassekamp ved at skrive: "*En socialistisk Kultur, svarende til Arbejderklassens Solidaritets-Ideal, maa nødvendigvis udfolde sig i Tilknytning til den sociale og politiske Erobring, og allerede nu gælder det om at vække Masserne til kulturel Selveforstaaelse.*" (Bomholt 1932, s. 89). For Bomholt var målet med den socialistiske kulturpolitik (dvs. at realisere idealerne om at gøre samfundet til bærer af en social kultur baseret på kollektiv inte-

Modsatninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

resse) ved arbejderklassens erobring af en række kulturområder: videnskab, kunst, litteratur, musik/sang og film. Når disse områder var erobret, ville en ny kultur vokse frem.

Bomholts bog var en debatbog - og den blev ikke taget alvorlig men tiet ihjel af partitoppen. Socialdemokraterne ønskede ikke at medvirke til udbredelsen af en speciel arbejderkultur, hvilket skal ses i lyset af truslen fra kommunismen og især fascismen på dette tidspunkt. Partiet erklærede sig nu ikke mere som et decideret arbejderparti - men som et demokratisk folkeparti, hvilket tydeligt kom til udtryk i arbejdsprogrammet *Danmark for folket* fra 1934 (bl.a. Christensen 1980, s. 4-9). Bomholt selv ændrede holdning - han skrev forordet i materiale-samlingen fra 1938 *Kulturen for folket*, hvor han forklarer sin egen holdningsændring med den ændring, der skete ved "...diktaturenes opkomst og fremmarch i Mellemeuropa...", og at man i den forbindelse skal "...bevare den levende forbindelse mellem et demokratisk villende folk og en ægte human og vidsynet folkelig kultur. Vi talte i 1930 om arbejderkultur. Vi taler i dag under mottoet: *Kulturen for folket*. Der er ikke tale om brud i udviklingen, men om vækst." (Christensen 1980, s. 9). Erstatningsteorien var blevet forladt og erstattet af udjævningsteorien - nu var målet blevet demokratisering af kulturen - dvs. at så mange som muligt fik adgang til den eksisterende kultur.

Borgerliggørelse

Socialdemokratiet vedtog på deres kongres i 1961 nyt principprogram samt arbejdsprogram. I programmerne lagde man op til, at øget uddannelse og folkeoplysning skulle kvalificere det enkelte menneske i forhold til samfundsproblemerne og de almenmenneskelige værdier. Der ønskedes bedre adgang til musik- og teaterlivet, og man ønskede oprettelse af forskellige kulturcentre mv.

Julius Bomholt blev i 1961 minister for det første kulturministerium – og Socialdemokratiet kunne dermed som regeringsbærende parti udstikke den kulturpolitik, de fandt bedst – og det var at "...administrere og formidle den borgerlige (fin)kultur, og herigennem gøre den til hele folkets kultur." (Christensen 1980, s. 21).

Ved indgangen til 1970'erne fik Socialdemokratiet efter en periode på godt 2½ år i opposition igen regeringsmagten og Niels Matthiasen blev udpeget til kulturminister. Socialdemokratiet udvidede deres kulturbegreb i forbindelse med partiprogrammet fra 1973, hvor kulturen ikke kun skulle omfatte den institutionaliserede kunst men, at nu skulle der "*opnås større alsidighed i den kulturelle aktivitet, så også det folkelige kulturliv og amatørvirksomheden får bedre vilkår...*" (Christensen 1980, s. 24). Dette udvidede – eller brede – kulturbegreb, som jeg tidligere har redegjort for, kom til at præge den socialdemokratiske kulturpolitik mange år frem i tiden.

Modsatningerne i kulturpolitikken

Debatten om – og omkring – Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne foregik på flere plan. Der var den intellektuelle debat mellem de forskellige medlemmer af Folketinget, som bl.a. kom til udtryk i debatbøger - men det var også her, at man kunne læse de indlæg, som rettede sig direkte mod vælgerne og mere var en debat, hvor man forsvarede sin politik og var i opposition til bl.a. den yderste venstrefløj og de borgerlige.

Samtidig med den debat foregik også dét, som blev udtrykt i den kulturpolitik, Socialdemokratiet førte som regeringsparti, mere specifikt i Niels Matthiasens kulturpolitiske redegørelse fra 1977.

Kulturpolitikken i det offentlige rum – møder og debatter

Som regeringsparti lå det ønskede mål for kulturpolitikken langt væk fra det ideal, man kunne have som et socialdemokratisk parti - eller arbejderparti, som nogle stadig på dette tidspunkt betragtede det som. Socialdemokratiet tog, som jeg tidligere har nævnt, selv officielt afstand fra det at være arbejderparti i 1934 for at blive et parti for folket og det klasseløse samfund. Samtidig ønskede de, at der ikke skulle udvikles en egentlig arbejderkultur, men at den eksisterende borgerlige kunst og kultur skulle formidles til "folket". På trods af denne kulturelle regeringspolitik frem for den mere socialdemokratiske og arbejderorienterede kulturpolitik, var der stadig mange røster i partiet, fagbevægelsen og blandt vælgerne, som ønskede kulturpolitikken ført på en anden måde.

Dansk Typograf-Forbund udgav i september 1974 et oplæg til en kulturdebat, *Arbejderbevægelsen og kulturen*, hvor de stillede 7 forskellige mennesker, som politisk stod fra socialdemokratiet og mod venstre, de samme 5 spørgsmål om kultur, selvstændig arbejderkultur samt forskel fra borgerlig kultur.

Det skal nævnes, at debatoplægget er meget flot opsat med litografier (eller linoleumstryk) af arbejdere på mange af siderne og bærer præg af at ligge fagpolitisk til venstre, hvilket det dog heller ikke lægger skjul på. Et forsøg på at få fat på vælgerne, og hvis formål det er "*...at fremme og udvikle en aktiv, bevidst demokratisk og socialistisk kulturpolitik, som et alternativ til den borgerlige kultur...*" samt at "*...fagbevægelsen sætter sig i spidsen for en kulturkamp, som bygger på det menneskelige, solidariske fællesskab og viljen til at sikre en rigere hverdag for alle.*" (Andersen 1974, upagineret, forord).

Debatoplægget skal også ses i den sammenhæng, at på udgivelsestidspunktet var Socialdemokratiet ikke regeringsparti (december 1973 til januar 1975). Her gives mulighed for at kunne agitere for en egentlig parti-kulturpolitik i stedet for en regeringskulturpolitik. Det kan have den gavnlige virkning, at man får afdækket partiets egentlige ideologier og får givet udtryk for den "sande" politik.

En af de personer, der blev spurgt, er den på det tidspunkt forhenværende kulturminister Niels Matthiasen. Hans svar er tilpasset arbejderbevægelsens sprog, idet han taler om "*...at frigøre sig fra det borgerlige samfunds kulturmønster...*" men samtidig fastholder han meningen om at "*...alle har lige adgang og lige mulighed...*" samt at "*...skabelsen af en særlig arbejderkultur i det lange løb [vil] komme i strid med målsætningen.*" (Andersen 1974, upagineret, s. 7-

Modsætninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

8). Andre, der blev spurgt - f.eks. daværende SF'er Sigurd Ømann, kommunist Hans Scherfig, VS'er Litten Hansen samt højskoleforstander Flemming Skov Jensen ønsker alle en arbejderkultur eller socialistisk kultur, for at arbejderklassen på den måde kunne finde en identitet – også inden for kulturen.

Jeg ser debatbogen som et meget ærligt og vedkommende forsøg på at komme tæt på nogle meningsdanneres opfattelser af kultur samt på, hvordan de ser den i forhold til arbejderklassen. Bemærkelsesværdigt er det at se, at alle har problemer med at definere ordet "kultur" – men de finder hver især på en måde deres egen definition. Det går fra normer og adfærd til det menneskeskabte – samt til Flemming Skov Jensens: "*Det er vist alting og ingenting på en gang.*" (Andersen 1974, upagineret, s. 23). Ja, kultur er en svær ting.

LO's kulturkonference

LO afholdt 30. - 31. januar 1976 en kulturkonference, hvor 145 indbudte repræsentanter for fagbevægelsen, en række kulturformidlende organisationer i arbejderbevægelsen samt kulturarbejdere - for en kort stund - drøftede synspunkter, ideer og forslag. LO så selv konferencen som "*...en begyndelse til noget værdifuldt.*" (Fagbevægelsen 1976, s. 3). Talerne på konferencen, som er refereret i en efterfølgende rapport, er på trods af samme partitilhørsforhold dog ikke enige om retningen for kulturpolitikken, hvilket netop afspejler modsætningerne.

Forfatteren Ole Hyltoft, som i Politiken i forbindelse med konferencen blev kaldt "*...Socialdemokratiets kulturfrontkæmper nummer et...*" (Politiken 31. januar 1976), vil en kulturrevolution. Han hævder, at "*...mange borgerlige har betragtet kulturen som deres ejendom – og netop fordi mange arbejdere betragtede kulturen som et våben, der blev brugt mod dem, har forbrødringen, eller søstersolidariteten mellem kunsten og arbejderbevægelsen ladet vente på sig.*" (Fagbevægelsen 1976, s. 7). Han refererer til Mao for at forsvare at arbejderne skal have deres egen kultur ved at sige, "*...at en hær uden kultur er en sløv hær, og en sløv hær kan ikke slå fjenden.*" (Fagbevægelsen 1976, s. 7). Han siger, at man ikke skal "*...styre vores samfund efter det pengesystem vi har, men efter den kultur, vi ønsker at få...*" (Fagbevægelsen 1976, s. 8), og tager på den måde afstand fra den førte socialdemokratiske politik, der ifølge ham har været ført på kapitalismens vilkår. Han ser dagens diskussioner handle om renter og kompensationer og skattefradrag – samt ønsket om at ryge 30 cigaretter om dagen og få slotsaftappet rødvin mindst en gang om ugen.

Kulturminister Niels Matthiasen vender sig væk fra Ole Hyltoft og revolutionen. Han vil ikke have, at der skal være skel mellem de forskellige klassers kulturer og mener ikke, at man "*...generelt skal stræbe imod skabelsen af en særlig arbejderkultur.*" (Fagbevægelsen 1976, s. 10). Matthiasens kongstanke er, at kulturen skal demokratiseres og at "*...vi skal have en kulturpolitik, som betyder, at man har de samme tilbud til alle.*" Han mener, at etablering af en særlig arbejderkultur "*...kan føre til andre former for kunstige kulturelle classeskel.*" (Fagbevægelsen 1976, s. 10-11). Han hæfter sig ved kunsten og kulturens kvalitet – og er bange for at der vil blive slækket på den kvalitet, hvis man ønsker at skabe en særlig arbejderkultur. Den eksisterende kunst og kultur skal i stedet bl.a. formidles via såkaldte alhuse eller kulturhuse – på arbejdspladser og gennem biblioteker.

Niels Matthiasen holder fast i det sociologiske kulturbegreb. Han mener, at kulturen – på den måde beskrevet som bred – skal favne vidt i befolkningen og deres hverdag, samtidig med at han siger, at "*...disse mangeartede aktiviteter ... kan medvirke til at give mening i fritiden og*

Modsatninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

til at engagere folk, gøre dem selvstændige og sætte dem i stand til at være medbestemmende i udformningen af fremtidens samfund og af deres egen tilværelse." (Fagbevægelsen 1976, s. 12).

Rapporten fra kulturkonferencen består – ud over uddrag fra 3 oplæg – af 91 forslag, idéer, synspunkter og påstande opdelt i 9 forskellige grupper. Det er små og korte – men nogle gange også præcise forslag til, hvad der konkret kan gøres. Bl.a. foreslås det, at LO skal tage initiativ til at få etableret kontakt og lavet samarbejde mellem LO og "...alle udøvende kunstnere." (Fagbevægelsen 1976, s. 15) samt tage initiativ til at fagbevægelsen formulerer et kulturprogram. Det er vigtigt både at tage udgangspunkt i arbejdspladsen og de faktiske forhold dér, samt at kulturkamp også er klassekamp.

Socialdemokratiet og fagbevægelsen får skudt i skoene, at kulturdebatten bliver præget af venstrefløjen og kører uden om de store lønmodtagergrupper. Problemet kan være, at man som regeringsparti har ønsket at være vidtrækkende - at skulle være et folkeparti, som var nødt til at sige fra over for venstrefløjens ideologiske udmeldinger. For at fastholde de vælgere, som var nødvendige, valgte man en pragmatisk kulturpolitik, der kunne favne alt fra bortløbne Glistrup-fans til mistroiske og måske tidligere kommunistiske arbejdere. Ingen skulle skræmmes væk af et forsøg på at få trukket en decideret arbejderkultur ned over hovedet. Man ønskede at være bredt favnende frem for indsnævrende.

Kultur på arbejdspladsen

Diskussionerne omkring Socialdemokratiets kulturpolitik kom sjældent – som det vil fremgå af det følgende – ned på niveau med de arbejdere, som faktisk var omdrejningspunktet i debatten. Det blev diskuteret, hvem der havde ansvaret for formidlingen af den etablerede kunst og kultur, men inddragelsen af folket eller arbejderne blev ikke praktiseret i stor udstrækning. F.eks. var der ikke fri adgang til den førnævnte kulturkonference – der blev indbudt 145 repræsentanter.

AOF og ARTE blev sat i verden til at formidle kunsten og kulturen ud til folket – men det blev på mange måder et fritidsanliggende. Tilbud til folk efter arbejde og i weekenderne, hvor man kunne gå til foredrag, deltage i kurser i forskellige fag f.eks. inden for det litterære og praktisk håndværk samt gå i teatret. Demokratiseringen af kulturen medførte også folkebiblioteker, medborgerhuse og aktivitetscentre, hvor man kunne udfolde sig kulturelt.

Et forsøg på at få almindelige socialdemokratiske arbejdere ude på arbejdspladsen i tale, lykkedes ikke rigtigt. Det var svært at få dem til at forholde sig til kunsten og kulturen omkring sig. Et godt eksempel på dette er et af de formidlingsprojekter, som AOF indgik i – nemlig kulturugerne på Taarup Maskinfabrik på Fyn i marts 1977.

Initiativet til disse kulturuger kom oprindeligt fra nogle tillidsmænd på arbejdspladsen, som tog kontakt til AOF, der så stod for det praktiske arbejde i samarbejde med ledelsen på arbejdspladsen. Kulturugerne er, som tidligere nævnt, behandlet i et speciale fra Odense Universitet i 1979, hvor de to studerende begrundede deres valg med studenterbevægelsens brud med universitetsmiljøerne og ønsket om at "*foretage studier i "arbejderklassens interesse".*" (Andresen 1979, s. I). Herudover ønskede de at se på de modsætninger, som Socialdemokrati-

Modsætninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

ets kulturpolitik havde, set i lystet af at have værende regeringsbærende parti i mange år siden 2. verdenskrig.

Programmet for kulturugerne bar meget præg af den folkelige kultur (arbejdersangkor, folkedansere, lurblæsere, spillemandsorkester, operettemelodier, husflid samt jazzkoncert). Ud over den formidlende kunst og kultur blev arbejderne kun tilbudt ét aktivt tilbud, hvilket bestod af fremstilling af skulpturer ved hjælp af affaldsprodukter fra produktionen. Hertil fik de inspiration og hjælp fra en kunstner. Endelig blev arbejderne præsenteret for en udstilling i deres kantine, som bestod af abstrakt - og såkaldt "provokerende" - kunst. Ud over udstillingen foregik kulturarrangementerne på fabrikken uden for arbejdstiden (om aftenen og i weekenden) – og alle i omegnen blev inviteret til arrangementerne.

På trods af, at AOF bevidst havde lagt arrangementet på en produktionsfabrik og tilrettelagt programmet således, at så mange ville få lyst til at komme - blev arrangementerne en publikumsmæssig fiasko. Den lokale avis *Morgenposten* skriver den 13. marts 1977: "*Kulturkonferencen på Maskinfabrikken Taarup i går understregede i hvert fald én ting: der er behov for forsøg på at slå bro mellem kulturen og "almindelige mennesker". Af virksomhedens ca. 500 ansatte var mødt 4 - og det var tillidsmænd ... otte timer på Taarup er nok.*" (Andresen 1979, s. 6). Socialdemokratiets talerør *Aktuelt* skriver i en artikel fra kulturugerne, at "*et halvt hundrede af fabrikens 450 ansatte kæmpede selv med skærebændere*" mens Radio Fyn, der talte med en deltager, beretter om 5 deltagere. (Andresen 1979, s. 7). Til de formidlende arrangementer var der lidt flere deltagere. For at høre jernbaneorkestrets 26 mand kom der 22 - og til andre folkelige arrangementer var der maksimum 50.

Maskinfabrikken havde ikke efterfølgende en debat omkring kulturugerne - men de to specialeskrivere har interviewet dels arbejderne og dels arrangørerne af ugerne. Indholdet af kulturugerne viser da også, at arbejderkulturen på forhånd ikke har været diskuteret. Det var AOF's ønske at opprioritere det underholdningsmæssige aspekt begrundet i en "*...en angst for at skræmme folk væk ved at vælge f.eks. politisk kontroversielt stof.*" (Andresen 1979, s. 5). Arrangementerne var ikke kun for arbejderne på fabrikken - man havde inviteret borgerne i hele området - hvilket også kan ses i antallet af arbejdere i forhold til antallet af besøgende.

Arbejderne var ikke aktivt interesseret i kunst og kultur. Specialeskriverne konkluderer, at arbejderne "*betragtede kultur som et fritsvævende supplement, som afspænding fra arbejdsdagen og ikke som en kunstnerisk forarbejdning eller selv-bearbejdning af arbejderklassens generelle og aktuelle/lokale problemer.*" (Andresen 1979, s. 19).

Arbejdernes reaktion på kunsten i kantine viser klart den manglende forståelse mange har for den. En arbejder udtalte: "*...det, der manglede her for så vidt - nu havde vi det der mægtige væveri dernede til 28.000 kroner eller sådan noget, og for nogen er det måske kunst - men det havde blevet det for nogen flere, hvis den, der havde lavet det, havde forklaret sine tanker med det. For vi kan da sagtens se, at der hænger noget sækkelærred der, men hvad forestiller det ... for det jeg mener med kunst, det er, at vi umiddelbart skal kunne forstå det for at fatte interesse for det.*" (Andresen 1979, s. 18).

Men hvor langt er der fra et ønske fra arbejderne side til faktisk politisk handling kunne man spørge sig selv. Specialeskriverne konkluderer, at der efterfølgende ikke har været en

Modsætninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

evaluering af kulturugerne, og den politiske interesse for projektet har heller ikke har været til stede. Kulturministeren var inviteret til at holde oplæg til en konference, men blev afløst af en lokal socialdemokrat.

De arbejdere, der blev interviewet i forbindelse med kulturugerne, gav i begrundelser for den manglende tilslutning at det faktisk foregik på arbejdspladsen, hvor de allerede havde været 8 timer - "*så gider vi ikke tage derud igen*" (Andresen 1979, s. 22). Videre fortæller arbejderne, at det kulturelle, det synes nogen er for besværligt, og man har behov for noget mere afslappet - andespil f.eks. Endelig mener en, at "*...det er sofaen, der trækker mest tror jeg.*" (Andresen 1979 s. 23). Det fremgår af bemærkningerne, at det er den umiddelbare kompensation for arbejdsprocessen og ikke den politiske bevidstgørelse, der er i arbejderens tanker, når de taler om kultur på arbejdspladsen/i arbejdstiden.

Hvis man kigger på årsagen hos arrangørerne (AOF og ledelsen på Taarup) til den ringe deltagelse, så lagde AOF skylden på ledelsen - AOF så det ikke som sin opgave at motivere medarbejderne. Det virker på mig problematisk, at de som arrangører ikke har påtaget sig ansvaret som formidlende organisation til at få fat i arbejderne. De kan ikke lægge ansvaret på ledelse eller tillidsrepræsentanter. Hvis de som organisation skal repræsentere Fagbevægelsens syn på formidling af kultur, så må de også påtage sig det ansvar. Hvis det vitterligt er sådan, at Socialdemokratiet ser det som det eneste problem, at kunsten og kulturen "bare" skal formidles, må de absolut gribe i egen barm og gøre noget ved det - det sker ikke af sig selv.

Kulturugerne på Taarup udsprang af LO's kulturkonference i 1976. Fra konferencen til ovennævnte speciale blev skrevet i 1979 har der været gennemført i alt 15-20 af denne slags kulturuger. Der har ikke fundet egentlige evalueringer eller erfaringsudvekslinger sted mellem AOF og de lokale arrangører, og det kan derfor være svært at sige noget om effekten. Det, der er sprunget specialeforfatterne i øjnene er, at kulturugerne har foregået i geografiske randområder - altså steder, hvor der ikke har været en større koncentration af arbejdere, som historisk har manifesteret sig med mere radikale kommunikations- eller kampformer. AOF ville ved at foreslå/arrangere kulturuger sådanne steder sikkert blive mødt med modstand mod den ønskede formidling af borgerlig kunst og kultur. Specialeskriverne konkluderer, at arbejderne på mindre og yderligt liggende arbejdspladser, ikke har udgjort en trussel mod Socialdemokratiets og AOF's ledende rolle i arbejderklassen.

Det er modsætningsfyldt, at Socialdemokratiet på den ene side har villet føre en kulturpolitik - men åbenbart ikke i så udstrakt en grad, at de store arbejdergrupper skulle konfronteres med kunsten og dermed have mulighed for at kunne tage afstand fra den. Hvis størstedelen af arbejderne vitterlig tog afstand fra kunsten, ville Socialdemokratiet ikke have det store belæg for at føre så offensiv en kulturpolitik, hvor man ønskede at demokratisere kulturen og bringe finkulturen ud til folk, idet Niels Mathiasen mener, at netop "*...Finkulturen indeholder store almenmenneskelige værdier...*" (Kulturministeriet 1977, s. 3). Selv om ministeren i forlængelse af dette siger, at der er grænser for, hvad man kan pådutte folk, så er det at ville to ting på én gang - eller i hvert fald kun formidle den kunst og kultur, som folket vil have - altså efter laveste fællesnævner; og hvor er kulturpolitikken så blevet af.

Arbejderne har på baggrund af det Bourdieu kalder "habitus" - deres sociale baggrund og opvækst - ikke lyst til eller behov for det, som under afsnittene om kulturteorier, benævnes

Modsætninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

som "works of art" eller det smalle kulturbegreb - dannelseskulturen. Det, de ønsker, er benævnt massekultur eller den brede kultur.

En kulturel kaffeklub - den akademiske diskussion

Ritt Bjerregaard og Svend Auken etablerede ved deres valg til Folketinget i september 1971 en såkaldt kaffeklub, hvilket er en gammel teknisk betegnelse på en delmængde af den socialdemokratiske folketingsgruppe, der sidder ved samme bord i Snapstinget. Normalt meldte nye folketingsmedlemmer sig ind i eksisterende kaffeklubber, men disse unge ønskede deres egen. Karl Hjortnæs, der også blev valgt ind i 1971 og var med i kaffeklubben fra starten, skiver i sin bog *20 år efter – et spil om magten* fra 1992, at "...det var ikke set før i partiets og folketingsgruppens historie. Flere så med kritiske øjne på den nyetablerede klub, og i offentligheden blev den af gruppefæller stemplet som politisk og politiserende." (Hjortnæs 1992, s. 11)

Kaffeklubben var forbeholdt folketingsmedlemmer, men Ritt Bjerregaard startede med udgangspunkt i kaffeklubben en månedlig studiekreds, hvor der blev inviteret relevante personer til drøftelse af tanker omkring tidens aktuelle spørgsmål. I dette tilfælde var det kulturdebatten, der optog sindene - og dette på trods af, at Ritt Bjerregaard på dette tidspunkt var undervisningsminister. Studiekredsen udgav i august 1977 bogen *Rapport fra en "Kaffeklub"* med 15 indlæg, replikker samt en brevveksling mellem Ritt Bjerregaard og forfatteren Klaus Rifbjerg.

Rapporten om kaffeklubben rejste ved dens tilsynekomst en hed debat. Både hovedforfatteren samt den daværende kulturminister Niels Matthiasen så bogen som et input til debatten om Socialdemokratiets kulturpolitik. Men hvor Niels Matthiasen så det som "...en aktiv kulturpolitik baseret på realiteternes grund" så åbnede Ritt Bjerregaard til diskussion ved at hævde, at svagheden ved denne form for debatbog kunne afstedkomme "...usikkerhed i afgørelserne og undertiden også selvmodsigende stillingtagen fra sag til sag..." men at fordelene kunne være "...det anti-elitære præg, der i praksis kommer over partiets politik". Hun sluttede forordet med at sige: "Socialdemokratisk politik og måske navnlig noget så mangfoldigt og løst defineret som socialdemokratisk kulturpolitik kan således forekomme træg og tvetydig eller måske rettere mangetydig. (Bjerregaard 1977 s. 7 og 10).

Rapporten talte med mange stemmer – en blandet landhandel ifølge Erik Thygesens anmeldelse i Information: "...denne noget rodet redigerede samling meninger..." (Information 22. august 1977). Forfatterne til specialet om Taarup-kulturugerne og den socialdemokratiske kulturpolitik i 60'erne og 70'erne, Jørn T. Andresen og Björg Róin, kritiserede da også Ritt Bjerregaard for at være "...en usikker famlende socialdemokrat, der viger forskrækket tilbage for rækkevidden i sine egne konklusioner" og hævder, at "Ritt Bjerregaards standpunkt kun [har] repræsenteret en krusning på overfladen uden nogen generel gennemslagskraft. Ser vi bort fra tiden lige efter udgivelsen har kritikken ikke berørt kulturpolitikens formål, væsen og indhold." (Andresen 1979, s. 152).

Jørn T. Andresen og Björg Róin forstod bogen som opsang til de vælgere, der på grund af højredrejningen og rindalismen flygtede fra Socialdemokratiet og hævder i deres konklusion, at bogen skulle være Ritt Bjerregaards forslag til en ændret socialdemokratisk kulturpolitik, hvor hun klart opfangede nogle af betingelserne for partiets svigtende opbakning i arbejderklassen og påpegede nogle reelle svagheder. "Hun formår ikke at fremstille en kulturpolitisk

Modsætninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

linie, der blot tilnærmelsesvis svarer til intentionerne om et socialdemokratisk, partisolidarisk og arbejderorienteret kulturfremstød." (Andresen, s. 154).

Afsluttende bemærker forfatterne dog den interne modsætning, der er mellem Niels Matthiasens ønske om overtagelse af borgerskabets kunst samt distribution af dette til arbejderne og så på den anden side "...Ritt Bjerregaards oprør i form af en vis orientering mod arbejderklassen." De ser det som den klare modsætning mellem Socialdemokratiet som regeringsparti og som arbejderparti. (Andresen 1979, s. 154-155), hvilket jeg i øvrigt er enig i.

Socialdemokraterne og den "kulturradikale" kunstner

Klaus Rifbjerg blev inviteret ind i kaffeklubbens studiekreds og lægger i bogen ud med et debatoplæg, som han kalder *På det jævne, på det jævne*, hvor han angriber den socialdemokratiske kulturpolitik – eller mangel på samme. Han kommer med eksempel på, hvordan den socialdemokratiske presse – dagbladet *Aktuelt* – til forveksling ligner BT og Ekstrabladet, både i format og indhold. Han siger, at "*Der er masser af kulører, ikke blot på forsiden, men også i reportagerne, der er nøgne piger ... Der er sport, ikke behandlet som kunst, men som øredøvende og mere og mere kommercielt præget kapitalistisk fordummelse.*" (Bjerregaard 1977, s. 60).

Rifbjerg går til angreb på de forsøg, Socialdemokratiet gør ved at føre bl.a. forfattere og arbejdere sammen og kalder det "*håbløst idealistiske fornuftsægteskaber*" og "... *med et folkeligt udtryk ... narrefisje*". (Bjerregaard 1977, 60-61). Rifbjerg mener, at kunsten skal være frihed midt i ufriheden samt være et oprør mod bureaukratiet og borgerligheden – en protest og en appel til fantasien. Han bebrejder også Socialdemokratiet, at de lytter til lagerforvalter Rindal og bruger ham som et redskab til at "*slå kunsten og Statens Kunstfond oven i hovedet med.*" (Bjerregaard 1977, s. 63). Han tager afstand fra, at det er politikere, der skal bestemme, hvilke kunstnere, der skal have penge. Det er f.eks. Solvognen, Jens Jørgen Thorsen, hvor han mener, at det skal være de kunstfaglige, der beslutter – og det skal politikerne ikke blande sig i – for på den måde at lefle for den folkestemning, som Rindal, Glistrup og højrefløjen på det tidspunkt piskede op.

De to efterfølgende indlæg fra de socialdemokratiske folketingsmedlemmer Karl Hjortnæs og Inge Fischer Møller kan ses som selvstændige indlæg – men også som svar på Rifbjergs indlæg.

Karl Hjortnæs føler sig ikke ansvarlig som politiker - han lefler for "*...det store flertal, [der] ... foretrække[r] Billed-Bladet, Se og Hør og den lette underholdning,*" og siger, at Socialdemokratiet skal favne bredt og folkeligt. (Bjerregaard 1977, s. 69). Han siger, at han ikke ved, hvad der skal til - men at problemet er kommunikation. Han vil have "*...kunstnere til at udtrykke sig på en tilgængelig måde...*" og siger, at "*...den kunstner, der ikke evner at kommunikere med "folket" er en åndsaristokrat, der alene skriver til glæde for sig selv...*" (Bjerregaard 1977, s. 68 og 69).

Inge Fischer Møller vil have kunstnerne til at forstå folket. Kunstnerne har selv valgt deres levevej – det har arbejderne ikke. Hun siger, at det er "*...vigtigt at gøre sig klart, at kunstnerne arbejder på deres egne præmisser, mens arbejderne arbejder på andres præmisser.*" (Bjerregaard 1977, s. 72). Hun mener, at "*...skal der skabes større forståelse mellem arbejdere og*

Modsætninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

finkulturen, må kunstnerne også i højere grad sætte sig ind i, hvilke forhold der bydes den danske befolkning." (Bjerregaard 1977, s. 73).

Begge mener, at kunsten skal demokratiseres - kunstnerne skal formidle deres budskab bedre til folket - og det er ikke dem, der skal uddannes bedre til at forstå kunsten, hvilket dog var udgangspunktet ved etableringen af bl.a. AOF. Inge Fischer Møller mener samtidig, at kunsten skal være fri (Bjerregaard 1977, s. 77), og Karl Hjortnæs giver Rifbjerg ret i, at *"...kunstens kerne og måske vigtigste eksistensberettigelse er den kompromisløse ærlighed."* (Bjerregaard 1977, s. 68) - men begge er af den grundlæggende opfattelse, at fordi arbejderne slider i det og er mere interesseret i at *"...købe biler, fjernsyn, vaskemaskiner og turistrejser øjeblikkeligt og på kredit..."* (Bjerregaard 1977, s. 67), så er de ikke så interesserede i kunst og kultur, som nogle kunne ønske sig. Det er ikke politikernes ansvar at gøre folket interesseret i kunst - er opfattelsen - nej, det er kunstnerne, der skal være pædagoger og *"...også have et forhold til samfundet."* (Bjerregaard 1977, s. 74).

Det kommer her meget klart til udtryk, at politikkerne mener, at kunstnerne skal sætte sig i arbejderens sted - og forstå ham eller hende. Politikkerne er på deres vis klar over, at arbejderne bærer rundt på en social baggrund og et værdisæt, som betyder, at den kunst og kultur, de bliver præsenteret for, ikke har så meget med deres liv at gøre. Det virker provokerende på folk, og de kan ikke identificere sig med denne form. At det ikke bliver sagt direkte: Jeres kunst er for højtravende - og arbejderne er dumme - er vist udtryk for Klaus Rifbjergs udtryk "på det jævne på det jævne".

Brevveksling mellem Ritt og Rif..

Klaus Rifbjerg skriver efter at have læst Inge Fischer Møllers og Karl Hjortnæs' indlæg et brev til Ritt Bjerregaard. Der kommer en efterfølgende brevveksling ud af dette mellem de to, som også bliver offentliggjort i bogen *Rapport fra en "Kaffeklub"*. Rifbjerg går til modangreb på Hjortnæs og Møller og hævder, at han i årevis har skrevet romaner, tv-stykker og lavet film, der kan *"...forstås uden skohorn og dåseåbner."*

Ritt Bjerregaard svarer Rifbjerg med et forsvar af den socialdemokratiske politik og et opråb om kunst, som arbejderne forstår. Hun skriver, at *"...vi har aldrig – tror jeg – forstået kunstnerens krav om total frihed..."* og *"Vi har savnet bøger, der gav vores vælgere (og os selv) en oplevelse af den tilværelse, vi synes, vi ser, og som vi har brug for at forstå."* (Bjerregaard 1977, s. 77)

Hun går dog så langt som at være enig med ham i, at *"...Socialdemokratiet ... aldrig har haft noget forhold til kunsten eller højest et meget tvetydigt og forvirret, men jeg er ikke sikker på, at det er Socialdemokratiets fejl..."* (Bjerregaard 1977, s. 78). Hun mener, at kunstnere og videnskabsmænd ikke har kunnet formidle dette til socialdemokraterne – de har nærmere vrænget på næsen og stillet sig *"...bedrevidende an på både socialismens og demokratiets vegne..."* (Bjerregaard 1977, s. 78-79). Det, Ritt Bjerregaard gerne vil have er, at der bliver formuleret en socialdemokratisk kunst, hvilket hun definerer som en *"...kunst, der gør det muligt for socialdemokrater at se verden og meddele sig om den til hinanden på andre præmisser end individualistisk, tingsliggørende, konkurrenceformulerende, analytisk punktfixerede, æstetisk idiosynkratiske osv. – kort sagt hvad man kan sammenfatte som borgerlige."* (Bjerregaard 1977, s. 79).

Modsætninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

Klaus Rifbjerg svarer tilbage, at det, han forstår ved socialdemokratisk kunst, må være det, der skal bruges til at trække socialdemokratiske vælgere til, og ser grunden til, at den har været halvhjertet, som set *"...ud fra en snobistisk opfattelse af kunsten som noget "fint", noget der bragte de "udannede" i stue med "de dannede", et privilegium for borgerskabet og "so ein Ding müssen wir auch haben".*" (Bjerregaard 1977, s. 82). Han ser det som Socialdemokratiets kamp mod kunsten, de ondsindede DKP'ere og den uforståelige bogerligt-individualistiske kunst. Han ser socialdemokraterne nedgøre arbejderne ved at kalde dem den "jævne mand" samt "manden på gulvet" og på den måde fratage dem en selvstændig og individuel mulighed for at tilegne sig kunsten – i stedet skal de have "arbejderkunst", som "de" kan forstå. Rifbjerg vil nødig selv sættes i bås som en bestemt type forfatter eller *"...spærres inde bag vælgermæssige og partipolitiske brugshensyn."* (Bjerregaard 1977, s. 83-84).

I Ritt Bjerregaards svar på Rifbjerg angreb kaster hun håndklædet i ringen – og siger, næsten opgivende, at hun ikke ved, hvordan socialdemokratisk kunst skal se ud, for *"...sådan en har aldrig eksisteret."* (Bjerregaard 1977, s. 88). Hun trækker det skarpt op ved ikke at ville overtage borgerskabets kunst eller disses værdier og kalder det *"...den godte, vi kan få at sutte på, når vi har fået nedsvælget borgerskabets livsmønstre, latterlige prestigekamp, statussymboler... osv."* I stedet skriver hun, at *"...jeg kunne ønske mig, at nogen kunne lave en socialdemokratisk eller socialistisk kunst. Det er hidtil ikke sket, og jeg er i tvivl om det kan lade sig gøre."* (Bjerregaard 1977, s. 89).

Ved at formulere disse to sætninger, flyttede Ritt Bjerregaard sig fra den kulturpolitik, som Socialdemokratiet havde haft siden partiprogrammet *Danmark for folket* fra 1934 - og for første gang sås en førende socialdemokrat formulere en kulturpolitik, der lagde sig op ad erstatningsteorien i stedet for udjævningsteorien. Ritt Bjerregaard ønskede ikke længere, at det var den allerede eksisterende kunst, der skulle formidles, men der skulle skabes en ny arbejderkultur, som socialdemokraterne kunne tage til sig som sin egen. Ritt Bjerregaard ønskede som Julius Bomholt i sin bog *Arbejderkultur* fra 1932 en kultur, som var baseret på en classes egne værdier og normer.

To andre - en politiker og en kunstner

Kunstneren Henning Kløvedal Prins kritiserer i sit indlæg *Fra Slaraffenland til Utopia* det, han kalder Socialdemokratiets *"...imponerthed over det drøn, der er på den kapitalistiske massekultur..."* og at man *"...efterhånden udviklede en ren borgerlig kulturefterligning."* (Bjerregaard 1977, s. 93). For ham skal kunsten ikke bare ud til folket – han vil have socialdemokraterne til *"...at aktionere i deres egen basis, i partiet, på arbejdspladsen, i fagforeningerne, der hvor de bor, i skolerne, børnehaverne."* Derudover siger han, at man *"...må lære at tænke skabende, sætte ting i gang, ikke blot på de vedtagne platforme ... men som almindelige mennesker."* Han kalder det *"En socialistisk kultur, der sætter lighed over ulighed, men frihed over konformitet."* (Bjerregaard 1977, s. 98-99).

Den socialdemokratiske politiker Lasse Budtz får sat tingene på plads og i perspektiv i sit indlæg *Det nødvendige kompromis*. Han maner til besindighed – *"...der er intet, der er skønnere ... end at stå på barrikaderne og vifte med den røde fane og samtidig udslynge fejende slagord, hvis indhold man tror på. Men man kan som bekendt også holde fanen for højt, at man ikke når jorden med fødderne, og ærlig talt; Hvad er så nået?"* (Bjerregaard 1977, s. 100). Han har også *"...svært ved at begribe, at nogle andre ikke kan forstå, at kompromisser er nødvendige for at komme videre."* (Bjerregaard 1977, s. 102). Han er bange for at Social-

Modsætninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

demokratiet, hvis man ikke går på kompromis, bliver reduceret til en lille flok, hvis renhed er beundringsværdig, hvis mål er ideelle men hvis indflydelse er begrænset. Det er den flok, han mener, ikke forstår den praktiske politiks nødvendighed og ikke har realitetssans. For Budtz er fastholdelse af magten vigtigere end visionerne, og bredden i partiet skal fastholdes for at vinde indflydelse.

Den daværende kulturminister Niels Matthiasen summer ”bjergets” mening godt op i en bemærkning til bogen *Rapport fra en "Kaffeklub"*, hvor han skriver at en kulturpolitik skal baseres ”...på realiteternes grund - en holdning, som ligger lige langt fra reaktionens kulturnihilisme på den ene side og på den anden fra den kreds af om-for-og-til-hinanden skrivende frelst akademikere.” (Bjerregaard 1977, s. 7).

Disse forskelle er på trods af samme partitilhørsforhold et godt eksempel på den uenighed, der var – og der blev trukket i hver sin retning. Arbejderkunstneren, som søgte inspiration og havde hjemme i sin egen klasse, var ikke velanset til andet end at gøde jorden for en debat. Socialdemokratiets folketingsmedlemmer søgte bredden og lod arbejderkunstnere være arbejderkunstnere – men de tillod sig endda at nedgøre deres idealistiske syn – kun pragmatikerne i Folketinget vidste, hvordan kulturpolitikken med indgåelse af kompromiser skulle føres. Modsætningerne var store.

Socialdemokratiet som regeringsparti.

Som regeringsparti havde socialdemokraterne også det ansvar at skulle føre en samlet kulturpolitik for hele landet. Socialdemokraterne havde regeringsmagten fra efteråret 1971 til december 1973 og igen fra januar 1975 til september 1982 (dog i samarbejde med Venstre i perioden august 1978 til oktober 1979). Det var en lang periode og det satte også sit præg på den kulturpolitik, der blev ført.

Niels Matthiasen var kulturminister fra 1971 og til sin død i 1980 (afbrudt af perioden, hvor Venstre dannede regering 1973-1975). Han var meget optaget af finkulturen – og også af dens demokratisering og formidling til hele folket. Hans store engagement i kunsten og kulturen gjorde, at hans kulturpolitiske redegørelse fra 1977, var mere visionær end beskrivende. Den opsætter mål og konkrete retningslinjer for kulturpolitikken og forsøger at være altomfattende.

Redegørelsen blev bl.a. skabt på foranledning af reaktioner fra Det konservative folkeparti og De radikale som reaktion på bogen *Rapport fra en "Kaffeklub"*. De beskyldte socialdemokraterne for at ville politisere kunsten og ønskede en afklaring af regeringens og partiets kulturpolitiske holdninger.

Kulturministeren forsøger i redegørelsen at definere ordet kultur ved at sige at det ”...betyder noget i retning af: det samlede mønster af adfærd, vaner og ideer, som en gruppe eller et samfund er fælles om, og som bestemmer handlemåder og holdninger hos de enkelte medlemmer af gruppen eller samfundet” (Kulturministeriet 1977, s. 2). Det er, som han selv siger det, en meget bred kulturopfattelse, hvilket er det sociologiske kulturbegreb. Politikken går ind på andre områder end blot det smalle kulturelle og siger at dets mål er ”...at medvirke til et bedre samfundsmiljø og til fremme af livskvaliteten for det enkelte menneske” og ”...at gøre hverdagen lidt bedre og lidt rigere” (Kulturministeriet 1977, s. 2 – 3).

Modsætninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

Kulturredegørelsen ønskede også at demokratisere kulturen, som blev defineret i ”...forsøget på at bringe en bestemt kultur ud til folket.” (Kulturministeriet 1977, s. 3). Det er finkulturen, der refereres til, og Niels Matthiasen vedkendte, at den indeholder store almenmenneskelige værdier, og det blev pointeret, at formidlingen af den skulle forstærkes. Dog mente man, at der var grænser for denne demokratisering, idet der var ”...grupper i befolkningen, som kun i ringe grad føler den ”officielle” kultur vedkommende.” (Kulturministeriet 1977, s. 3 – 4). Der var hermed en anerkendelse af, at folk gerne måtte vælge deres ”egen” kultur og at staten ikke skulle forsøge ”...på formyndermanér at presse kulturtilbud ned over dem, som de ikke synes de har brug for” (Kulturministeriet 1977, s. 4).

Den kulturpolitik, der kom til udtryk her, var en politik, der skulle søge at afhjælpe en del af samfundsproblemerne og de forskellige bivirkninger, som velfærdssamfundet havde, såsom arbejdsløshed, miljøforurening, og uninspirerende boligmiljøer. Kulturens placering i samfundet skulle være meget mere central og den skulle gøre befolkningen i stand til at være bedre rustede over for problemer.

Redegørelsen fremstår mere som henvendt til vælgerne end til Folketinget. Den forsøgte at imødegå de stramninger og indskrænkninger, Socialdemokratiet i form af regeringsbærende parti har følt, de var nødt til at føre i tiden med krise i 1970'erne. Kulturpolitikken blev en kompensationspolitik, hvor man gav folk kultur som erstatning for bl.a. dårligt boligmiljø og arbejdsløshed. Redegørelsen slutter af med følgende mål for politikken: ”et bedre samfundsmiljø og en øget livskvalitet for den enkelte.” (Kulturministeriet 1977, s. 7).

Redegørelsen hyldede det brede eller udvidede kulturbegreb, hvor en arbejderkultur indgik på lige fod med de øvrige kulturer, hvilket har kunnet tjene til at fastholde specielt arbejderklassen som socialdemokratiske vælgere. Partiets vælgermasse var gennem årene blevet udvidet, således at der var flere interesser, der skulle varetages - og en speciel arbejderkultur ville være for snæver i den forbindelse.

Diskussion af modsætningerne

Når man går bag om de forskellige deltagerne i diskussionerne af den socialdemokratiske kulturpolitik i slutningen af 1970'erne og ser på de enkeltes definitioner af kunst- og kulturbegreber, så havde de forskellige opfattelser.

Klaus Rifbjerg definerer kultur som ”a work of art” – det, der betegnes som det snævre eller humanistiske kulturbegreb. Han mener, at der skal handling bag for at det kan kaldes kultur. Socialdemokratiet derimod ser kultur som et bredt begreb. Niels Matthiasen kalder det i sin kulturpolitiske redegørelse for ”...det samlede mønster af adfærd, vaner og ideer, som en gruppe eller et samfund er fælles om...” (Kulturministeriet 1977, s. 2). Ved at definere det så bredt bliver det til ”whole way of life” – og man får mulighed for at favne hele befolkningen og ikke fryse nogen ud men i stedet anerkende alt som kultur. Folk føler sig på den måde ikke sat uden for men bliver inddraget ”i det gode selskab” og det bliver kulturelt og acceptabelt at læse underlødigt litteratur og se underholdning på tv.

Klaus Rifbjerg kalder dette for at lefle for flertallet. Det Socialdemokratiet kalder kultur, kalder Rifbjerg kommercielt præget kapitalistisk fordummelse – og vi havner i en mudderkastningskamp uden vinder. Den opvakte dommer – Ritt Bjerregaard – kommer ind på arenaen og

Modsatninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

forsøger at gyde olie på vandene ved i et klart og tydeligt sprog at holde sig helt nede på jorden og forsøge at fremprovokere en diskussion ved at spørge: ”*Hvorfor skal Socialdemokratiet opretholde eller støtte en kunst, som meget sjældent er os eller vores vælgere til glæde og gavn?*” (Bjerregaard 1979, s. 86).

Lige præcis dette spørgsmål sendte dommeren til tælling. Overdommeren – den daværende statsminister Anker Jørgensen – er i sin dagbog tydeligt irriteret over Ritt Bjerregaard og hendes bog samt hendes ”...*kultursyn – eller mangel på samme ... hun ødelægger vores image.*” (Jørgensen 1989, s. 435). Hun blev beskyldt for at have et totalitært kultursyn, men forsvarer sine holdninger med at sige, at hun ønsker en ”...*mere principiel diskussion om kunstens placering i samfundet ... en meget påtrængende debat om hele kunstbegrebet og i den forbindelse også en diskussion af Socialdemokratiets kulturpolitik.*” (Information 27. – 28. august 1977). Ritt Bjerregaard mener, at Rifbjerg indlæg nødvendiggjorde en stillingtagen og ved at invitere til diskussion og debat har hun ønsket at stille spørgsmål ved den eksisterende socialdemokratiske kulturpolitik.

I forbindelse med kulturvaneundersøgelser mv. i 1960'erne og 70'erne konkluderede man, at arbejderne ikke var kulturløse bare fordi de ikke var engagerede i den kultur, der faldt under det snævre kulturbegreb. Ser man på det i dag – og ifølge Bourdieus ”habitus”-teori – så betyder det, at deres sociale baggrund medførte, at de interesserede sig for andre ting – det der efter diskussionerne i 1960'erne faldt ind under det brede kulturbegreb.

Socialdemokratiet har sikkert brugt resultatet af kulturvaneundersøgelserne i deres forsøg på at indfange vælgere. Ifølge Niels Matthiasens kulturpolitiske redegørelse fra 1977 skulle folk ikke have presset kulturtilbud ned over hovedet, som de ikke synes, de havde brug for og Karl Hjortnæs og Inge Fischer Møller slår i deres indlæg i debatbogen *Rapport fra en Kaffeklub*” til lyd for samme holdning – nemlig at den smalle kunst ikke kan bruges for at nå ud til arbejderne. Kunstnerne skal lave kunst, som folket kan forstå. Karl Hjortnæs siger, at ”...*socialdemokratiet ikke har noget valg, hvis socialdemokratiet vil bevare sin position som et bredt favnende og folkeligt parti...*” samt at det ikke vil ”...*ændre en tøddel ved det forhold, at det store flertal vil foretrække Billed-Bladet, Se og Hør og den lette underholdning.*” (Bjerregaard 1977, s. 69).

Dette er ikke godt nok for Ritt Bjerregaard. Hun accepterer ikke den leflen over for vælgerne, men siger i et interview i Information, at ”*Mit udgangspunkt er, at folk kan forstå meget mere, end mange tror ... Jeg har ikke den dér fornemmelse af, at vælgerne er dumme eller indskrænkede...*” (Information 27. – 28. august 1977). Hun slår i samme artikel til lyd for at man skal have diskussionerne før man evt. vil indgå kompromisser – i modsætning til Karl Hjortnæs og Lasse Budtz, som i debatbogen ser kompromisset som det eneste ene uden at ville tage diskussionen. De ser også skævt til dem, der ikke anerkender kompromisset og omtaler dem som ”*De frelste. De, der tror på den absolutte sandhed.*” (Bjerregaard 1977, s. 69). For dem er verden meget sort/hvid – enten kan man som Lasse Budtz mener ”...*stå på barrikaderne og vifte med den røde fane og samtidig udslynge fejende slagord...*” eller være ”*Det brede parti ... det bredt søgende parti [der] ... automatisk [får] større indflydelse, fordi det vinder flere mandater.*” (Bjerregaard 1977, s. 100 og 103).

Konklusion

Socialdemokratiet ændrede efter 1. verdenskrig kurs fra at være ideologisk bygget på den marxistiske socialisme til at være et reformistisk parti, som i stedet for revolution ville om-danne samfundet ved hjælp af demokratiske metoder – samt vinde magten i staten via et folkeflertal. I forbindelse med denne reformisme ville Socialdemokratiet også være folkets parti i stedet for kun arbejderne, og de fokuserede på at ville formidle den borgerlige kultur i stedet for at forsøge at erstatte den med en egentlig arbejderkultur.

Bomholt slog i 1932 til lyd for at der skulle skabes en særlig arbejderkultur, således, at man kunne identificere sig med sin egen klasse. Ritt Bjerregaard gjorde det samme i 1977 – hun efterlyste en kultur, som arbejderne kunne bruge til noget. De har begge været udsat for partipolitisk modvilje – Socialdemokratiet skulle ikke være med til at udvikle en decideret arbejderkultur – derimod skulle den eksisterende kultur – såvel i 1930'erne som i 1970'erne formidles til folket.

Kultur har altid været en svær ting – det går fra det snævre – eller humanistiske, som defineres som værende ”works of art”: æstetiske og intellektuelle produkter (artefakts) til det bredt favnende – ”whole way of life”, som også indbefatter den folkelige kultur. Man har forsøgt at formidle den snævre – fine – kultur til folket, men folket ville hellere have den brede, hvilket bl.a. ses i kulturvaneundersøgelser og undersøgelser af kulturugerne på Taarup Maskinfabrik i 1977 – og folkets præferencer i forhold til smag, vaner og værdier er helt forståelige set i lyset af Bourdieus ”habitus”-teori.

Kompromiset i Socialdemokratiet har været at formidle en kunst og kultur til folket, således, at man kunne fastholde så mange vælgere som muligt, og for ikke at skubbe vælgere væk, valgte man den pragmatiske linie – ville favne bredt, være et parti for folket. Folketingsmedlemmerne Lasse Budtz, Inge Fischer Møller og Karl Hjortnæs tilhørte pragmatikerne og havde ikke meget til overs for arbejderkultur-idealister som f.eks. Ole Hyltoft og Henning Kløvedal Prins. Ritt Bjerregaard forsøgte at åbne til debat omkring kulturpolitikken ved at udgive bogen *Rapport fra en ”Kaffeklub”* i 1977.

Debatbogen skabte røre. Den står stadig tilbage som en milepæl inden for diskussionen af den socialdemokratiske kulturpolitik i 1970'erne, fordi den på en meget ærlig og ligefrem måde kridtede banen op. Den lod de enkelte kunstnere og politikere komme til orde og satte normen for en debatbog ved at lade parterne debattere frem og tilbage. Den gav folk en mulighed for at se, at ikke alle var enige, at kulturpolitikken ikke var mur- og nagelfast samt at politikere godt kunne være usikre og spørge andre til råds.

Der var nuanceforskelle inden for Socialdemokratiet – Ritt Bjerregaard og daværende kulturminister Niels Matthiasen så begge dette parti som deres udgangspunkt - men trak i hver sin retning. Niels Matthiasen søgte mod midten og havde som kongstanke at formidle finkulturen og lagde afstand til etableringen af en egentlig arbejderkultur. Ritt Bjerregaard derimod søgte mod et kompromis, hvor kunstnere og arbejdere kunne mødes.

Hvordan formidlingen af kultur bliver fremover vil nok fortsat være til diskussion, og drøftelserne om, hvilken slags kunst, vi skal bydes, vil også fortsat være der – men det er også dét, der er med til at holde debatten i gang; og smag kan jo altid diskuteres...

Litteratur

Andersen 1974: Louis Andersen (red): *Arbejderbevægelsen og kulturen – oplæg til en kulturdebat*. Dansk Typograf-Forbund 1974.

Andersen 1977: Ejnar Kjær Andersen: *Socialdemokratismen som fasespecifik integrationsmekanisme – og tendenser i Socialdemokratiets kulturpolitik i 60'erne og 70'erne*. Odense Universitet, Tværfag 1977.

Andersen 1978: Johannes Andersen: *Socialdemokratiet i 70'erne. En bygning slår revner*. Forlaget Aurora 1978

Andersen 1997: Svend Aage Andersen: Arbejderkultur i velfærdssamfundet i *SFAH*. SFAH's skriftserie nr. 39. S. 181-184. *)

Andresen 1979: Jørn T. Andresen og Björg Róin: *Taarup-kulturugerne 1977 – kultur på arbejdspladsen. Arbejde – fritid – socialisation. Socialdemokratisk kulturpolitik i 60'erne og 70'erne til og med "Rapport fra en kaffeklub"*. Speciale fra Odense Universitet 1979

Bay 1973: Carl Erik Bay: *Socialdemokratiets stilling i den ideologiske debat i mellemkrigs-tiden*. GMT 1973

Behrendt 1977: Poul Behrendt: Hvorfor agter Danmark ikke sine digtere Omkring "Rapport fra en kaffeklub". I *Kritik* nr. 44, 1977 Fremad 1977

Berg 1975: Christian Berg m.fl.: Faser i den danske reformismes udvikling. Efterskrift i Christops Deutschmann: *Venstrekeynesianismen*. Modtryk 1975. S. 179-215

Bjerregaard 1977: Ritt Bjerregaard (red.): *Rapport fra en "Kaffeklub"*. Fremads Fokusbøger 1977.

Bjørneboe 1991: Nina Bjørneboe: Kaffe olé. I *Danmark i spejlet, tidsskrift for kultur, historie og politik*. nr. 1, april 1991. Kontrast 1991

Blichfeldt-Lauridsen 1977: Ole Blichfeldt-Lauridsen og Birthe Rosenfeldt: *Socialdemokratisme – Socialdemokrati. Kulturkampe og kulturstrategi – til en bestemmelse af den socialdemokratiske kulturpolitik under krisen i 30'erne og 70'erne*. Hovedfagsspeciale fra Odense Universitet 1977

Bomholt 1932: Julius Bomholt: *Arbejderkultur*. Forlaget Fremad 1932

Callesen 1996: Gerd Callesen m.fl. (red): *Udfordring og omstilling. Bidrag til Socialdemokratiets historie 1971-1996*. Fremad 1996.

Modsatninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

Christensen 1980: Irene Christensen: *Socialdemokratiets officielle kulturpolitik i perioden 1920-80 og arbejdernes oplysningsforbunds virksomhed i relation hertil*. Hovedopgave, Danmarks Biblioteksskole 1980

Due 1969: Gunhild Due (red.): *Hva' med kulturen*. Steen Hasselbalch 1969

Duelund 1995: Peter Duelund: *Den danske kulturmodel*. Klim 1995. Side 5-88 samt 120-179

Engberg 2000: Jens Engberg: Den danske kulturpolitik før og efter grundloven. I Søren Bitsch Christensen (red.): *Grundlovens Danmark. Samfund og kultur før og efter 1849*. Nationalmuseet og Landbohistorisk Selskab 2000 *)

Fagbevægelsen 1976: *Fagbevægelsen og kulturen. Rapport fra LO's konference af samme navn på LO-skolen ved Helsingør 30. – 31. januar 1976*. Dansk Andelstrykkeri 1976

Hahn-Petersen 1976: John Hahn-Petersen: Kulturrevolution? Nej – men måske morgenrøde. I *Ny Politik* nr. 4, april 1976

Hauge 1988: Hans Hauge og Henrik Horstbøl (red.): *Kulturbegrebets kulturhistorie*. Aarhus Universitetsforlag 1988

Hjortnæs 1992: Karl Hjortnæs: *20 år efter – et spil om magt*. Fremad 1992 *)

Holmberg 1977: Hans Holmberg: Kaffeklubbens drøm om politiske kommissærer for kunstnerisk virksomhed. I *Liberal*. nr. 7, 1977

Høy 1978: Erik Høy: *Socialdemokratiets statslige og kommunale kulturpolitik i 70'erne*. Danmarks Biblioteksskole 1978

Jeppesen 2002: Mia Fihl Jeppesen: *Kulturen, kunsten og kronerne. Kulturpolitik i Danmark 1961-2001*. Akademisk 2002

Jørgensen 1989: Anker Jørgensen: *I smult vande. Fra mine dagbøger 1975-1977*. Bind 2. Fremad 1989. *)

Kulturministeriet 1977: *Kulturpolitisk redegørelse 1977, Niels Matthiasens kulturpolitiske redegørelse til Folketinget*. Kulturministeriet 1977 (Internetdokument)

Madsen 1975: Peter Madsen: Kulturdebat og kulturpolitik. I *Kulturpolitik og kulturkamp NSU symposium*. Tidsskriftet Poetik nr. 23. 6. årgang nr. 3, 1975. Side 8-32.

Mortensen 1978: Niels-Erik Mortensen: Bring kulturkampen ud i vore partiforeninger. I *Ny Politik* nr. 6, juni 1978

Modsatninger i Socialdemokratiets kulturpolitik i 1970'erne

Pedersen 1977: Robert Pedersen: Meget væsentlig dialog. Anmeldelse af ”Rapport fra en Kaffeklub” i *Fagbladet*, nr. 17, 25. september 1977, SID 1977

Rasmussen 1979: Bent William Rasmussen: Om at være forfatter og socialdemokrat. I *Ny Politik*. nr. 8, august 1979

Socialdemokratiet 1977 (1): *Socialdemokratiets 3. principprogram vedtaget på 32. kongres september 1977*. Socialdemokraterne 1977

Socialdemokratiet 1977 (2): *Socialdemokratiets Arbejdsprogram 1977. Et solidarisk samfund*. Socialdemokraterne 1977

Thorsen 2001: Leif Thorsen: *Niels Matthiasen – hans kulturpolitiske tanker. Speciale/opsave 2001*. 70 A4 sider (x 1,4)

Avisartikler:

Aktuelt 1. februar 1976

Aktuelt 13. januar 1978

Berlingske Tidende 18. januar 1981

Information 17. august 1977

Information 22. august 1977

Information 27. – 28. august 1977

Information 23. november 1977

Fyens Stiftstidende 29. august 1977

Politiken 31. januar 1976

Politiken 23. august 2003

Weekend Avisen 7. august 1992

*) Titler mærket med stjerne figurerer ikke i den afleverede og af min lærer godkendte litteraturliste. Titlerne er fundet efter afleveringsfristen men har været relevante for opgaven.

Jens Christian Jensen

16. maj 2004